

Глобалізація глобалізує всі проблеми, і ні одної не зменшить.

Ліна Костенко

Людство «глобалізується» протягом усієї своєї історії, але тільки зараз воно почало ставитися до цього процесу свідомо, не розуміючи ще до кінця, чи радіти йому, чи сумувати, і які висновки слід зробити із цього усвідомлення.

Валерія Гольберт

Поряд із суцільною глобалізацією та комп'ютеризацією не можна забувати про такі гарні речі в житті, як приготування картоплі чи юшки.

Ангела Меркель

ПРИГАДАЙТЕ

1. Членом яких міжнародних організацій є Україна?
2. Які глобальні проблеми людства вам відомі?

ТЕМА 1. ІНТЕГРАЦІЯ І ГЛОБАЛІЗАЦІЯ

1. Поняття глобалізації та інтеграції

Наприкінці ХХ ст. політики, економісти, громадськість заговорили про явище глобалізації. Глобалізація — це термін, яким називають дедалі глибшу взаємозалежність людей і країн у всьому світі. Цей процес особливо прискорився наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст. Це було зумовлено припиненням «холодної війни», ліквідацією торговельних бар'єрів, об'єднанням світових фінансових ринків, розгортанням процесів інтеграції тощо. Глобалізація має всеохопний характер: вона спричинила зміни в економіці, політиці, соціальній сфері, культурі й довікллі. У доповіді Генерального секретаря ООН про розвиток людини за 1999 р. зазначалося: «Головним наслідком глобалізації є не інтернаціоналізація виробництва, не революція в засобах комунікації, не навіть виникнення так званого антигромадянського суспільства тощо. Двома головними проблемами глобалізації є наслідки цих процесів та їх спільний вплив на розробку й здійснення політики як на національному, так і на міжнаціональному рівнях».

Сучасний світ стає все більш цілісним. Завдяки розвитку засобів комунікації та транспорту спілкування та пересування стало простішим і доступним набагато більшій кількості людей, ніж будь-коли. Ідеї, інформація, знання, відкриття, культурні здобутки нині легко стають надбанням усього людства. Державні кордони тепер не є значною перешкодою для такого обміну. Це стосується й економіки, адже тепер нікого не дивує те, що у звичайному магазині можна знайти товари з усіх куточків світу.

Як і будь-яке інше людське досягнення, глобалізація має свої позитивні та негативні риси. Недоліки цього процесу породили досить потужний антиглобалістський рух. Антиглобалісти виступають проти ідеології капіталізму та низки впливових міжнародних організацій, за обмеження впливу транснаціональних корпорацій. Першим антиглобалістським виступом стало повстання індіанців Мексики, яке переросло в 1994 р. у сепаратистський рух. Головною вимогою руху було збереження своєї ідентичності.

Однією зі складових глобалізації є інтеграційні процеси. Загалом інтеграція — це добровільне об'єднання окремих частин у єдине ціле. Розрізняють вертикальну й горизонтальну; міжнародну й регіональну інтеграцію. Попередником інтеграції є тісне міждержавне співробітництво. Практичного втілення інтеграційні процеси набули лише в другій половині ХХ ст. і зараз є невід'ємною складовою сучасного світу.

Глобалізація — злиття економік різних країн у єдину економічну систему, об'єднання фінансових, товарних та інформаційних потоків у світовому масштабі.

Глобальні проблеми — сукупність соціоприродних проблем, від вирішення яких залежать соціальний прогрес людства та збереження цивілізації.

ДОКУМЕНТ

Вашингтонський консенсус 1992 р. провідних країн світу

Принципи Вашингтонського консенсусу такі:

- лібералізація торгівлі;
- фінансова лібералізація;
- приватизація;
- дерегулювання;
- усунення бар'єрів для прямих іноземних інвестицій;
- забезпечення прав власності;
- уніфіковані й конкурентні курси обміну валют;
- скорочення державних витрат (фінансова дисципліна);
- перемикання державних витрат на першочергові потреби охорони здоров'я, освіти та розвитку інфраструктури;
- податкова реформа, спрямована на розширення податкової бази, зменшення граничних ставок оподаткування та встановлення менш прогресивної шкали оподаткування;
- соціальні мережі безпеки.

Пізніше до цих 11 елементів Світовий банк і Міжнародний валютний фонд додали ще один, пов'язаний із регулюванням відносин між працею та капіталом:

- гнучкість ринків праці, що передбачає децентралізацію трудових відносин на основі згортання тієї нормативно-правової бази, яка забезпечує захист інтересів найманих працівників і є однією з основ соціальної держави.

Як ви вважаєте. Вашингтонський консенсус став реакцією на глобалізацію чи дав поштовх глобалізації?

Характеризуючи сучасний світ, науковці використовують поняття міжнародної інтеграції. Воно означає процес набуття різними сферами людського життя в різних країнах світу спільних рис. Тому як складові міжнародної інтеграції виділяють міжнародну, економічну, політичну, військову, культурну інтеграцію.

Для покращення співробітництва між різними країнами та контролем над глобальними процесами було створено численні міжнародні організації. Із деякими з них ви вже знайомі. Наприклад, це ООН, завданням якої є підтримання безпеки та мирного співробітництва в усьому світі. ОПЕК об'єднує країни — експортери нафти. Також існують регіональні об'єднання, такі як Європейський Союз (ЄС), НАФТА, АНЗЮС тощо.

Найбільш успішним інтеграційним проектом є ЄС.

У чому, на вашу думку, полягають позитивні й негативні риси глобалізації?

2. Витоки та процес європейської інтеграції

Ідея єдиної Європи не залишала думки європейських політиків уже тривалий час, але лише в другій половині ХХ ст. знайшла своє практичне втілення. Інтеграція не може бути породженням однієї політичної волі, для її розвитку необхідні певні передумови.

ПЕРЕДУМОВИ УТВОРЕННЯ ЄДИНОЇ ЄВРОПИ

Цивілізаційні	Економічні	Історичні	Військово-політичні
Наявність спільних духовних цінностей, сумісність соціальних і політичних ідеалів	Можливість взаємодоповнюючого економічного й науково-технічного розвитку	Традиційна взаємодія, взаємоповага. Традиційне прагнення єдності (насиллям або добровільне)	Спільність інтересів у вирішенні головних питань міжнародного життя, співробітництво у військово-політичних сферах, урегулювання територіальних суперечок

Наведіть факти, що підтверджують наявність зазначених передумов для утворення єдиної Європи.

Європейська інтеграція є наочним прикладом вертикальної інтеграції, яка має кілька аспектів: економічний, політичний, військовий. Її започаткувала реалізація «плану Маршалла», а активного розвитку вона набула з 1950-х рр. У квітні 1948 р. утворилася Організація європейського економічного співробітництва (ОЄЕС), яка у вересні 1950 р. була доповнена Європейським платіжним союзом (ЄПС). У 1961 р. його замінила Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

Перехід від простого міжнародного європейського співробітництва до справжнього наднаціонального співтовариства розпочався 9 травня 1950 р. Цього дня було оприлюднено план створення галузевого об'єднання шести країн (Франції, Німеччини, Італії, Бельгії, Нідерландів і Люксембургу) — Європейського об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС). Новизною цієї організації було створення європейського органу управління, незалежного від урядів країн.

Наступним кроком стало заснування 25 березня 1957 р. Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) («Спільний ринок») і Європейської спільноти з атомної енергії (ЄСАЕ), або «Євратом». Мета ЄЕС — сприяти розвитку національних економік і захищати Європу від засилля американського капіталу. Умовами участі в ЄЕС є ліквідація збиткових підприємств і державних дотацій.

Країни-учасниці спільно розробляють економічну політику, міждержавні проекти, митні тарифи, регулюють фінансову систему, налагоджують систему міжнародної спеціалізації з метою забезпечення рентабельності виробництва, створюють єдиний ринок праці.

У другій половині 1960-х рр. відбулося об'єднання структур ЄОВС, ЄЕС, «Євратому» з метою створення єдиних органів (Ради, Комісій, Суду тощо). У 1968 р. сформувався єдиний Митний союз.

Подальший розвиток ЄЕС ішов шляхом поглиблення економічної та політичної інтеграції.

Процес становлення ЄЕС був тривалим і супроводжувався кризовими явищами, зумовленими структурними змінами в економіках країн, процесом напрацювання системи інтеграції.

Було чимало й противників ЄЕС. Так, у 1960 р. на противагу «Спільному ринку» Велика Британія утворила Європейську асоціацію вільної торгівлі (ЄАВТ), до якої, крім неї, долучилися Швеція, Норвегія, Данія, Швейцарія, Австрія, Португалія.

У 1960-ті рр. між ЄЕС і ЄАВТ спалахнула гостра конкурентна боротьба. У ній ЄЕС здобуло переконливу перемогу: за десять років (1960—1970 рр.) частка ЄЕС у світовому виробництві зросла з 26 до 32%, у той час як частка ЄАВТ зменшилася із 16,5 до 15%. У результаті ЄАВТ розпалася, а її члени один за одним почали переходити в ЄЕС.

У 1970-ті рр. членами ЄЕС стали Велика Британія, Данія, Ірландія, у 1980-ті рр. — Греція, Іспанія, Португалія.

Перехід від конфронтації до співробітництва держав світу, завершення «холодної війни» (друга половина 1980-х — 1990-ті рр.) дали новий імпульс інтеграційним процесам у Європі. Вони розвивалися за двома напрямками: поглиблення інтеграційних процесів і розширення ЄС (залучення нових членів за рахунок країн Центральної, Північної, Східної Європи).

У 1987 р. члени ЄЕС зробили чинними «Єдиний європейський акт», за яким ліквідували існуючі перешкоди в економічному співробітництві, створили єдину податкову систему, скасували відмінності у своїх законодавствах. Крім того, країни ЄЕС у травні 1992 р. уклали угоду з ЄАВТ про утворення Європейського економічного простору (ЄЕП). У межах ЄЕП передбачено вільне пересування капіталів, товарів, послуг і робочої сили. 6 лютого 1992 р. у місті Маастрихт (Нідерланди) країни-члени ЄЕС підписали угоди, за якими з 1 січня 1993 р. розпочалося функціонування єдиного ринку. Тоді ж набув чинності договір про Європейський Союз (ЄС), на основі якого в 1999 р. завершилося створення єдиного валютного простору — замість національних валют було введено єдину європейську валютну одиницю — євро.

Успіхи європейської інтеграції зробили ЄС привабливим для інших європейських держав. Станом на січень 2018 р. ЄС об'єднує 28 держав. Проте на початку 2000-х рр. у європейській інтеграції почали проявлятися деякі негативні тенденції. Так, не вдалося ухвалити єдину Конституцію ЄС, значної критики зазнає бюрократичний апарат ЄС. У 2016 р. у Великій Британії відбувся референдум (Брексіт), на якому більшість громадян висловилося за вихід із ЄС. Брексіт завдав важкого удару авторитету ЄС, але не зупинив процесів інтеграції.

Визначте основні етапи європейської економічної інтеграції.

ЕТАПИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Етапи	Зміст
Зона вільної торгівлі	Скасування мита, квот та інших обмежень у торгівлі між державами-учасниками зони вільної торгівлі та їхньої автономії в митній і торговельній політиці щодо третіх держав
Митний союз	Запровадження спільних зовнішніх митних тарифів і перехід до єдиної митної політики щодо третіх держав
Єдиний внутрішній (спільний) ринок	Митний союз доповнено здійсненням заходів, які забезпечують вільний рух товарів, послуг та сили (у тому числі свобода їхньої професійної діяльності)
Економічний і валютний союз	Єдиний внутрішній ринок і гармонізація та координація економічної політики на основі спільного прийняття рішень і контролю над їх виконанням, заміна національних валют єдиною валютною й грошова політика

Укажіть хронологічні межі наведених етапів європейської економічної інтеграції.

3. Міграція

Міграція — переселення, переміщення населення, трудових ресурсів, капіталу з однієї країни в іншу, а також внутрішньодержавна — з одного регіону в інший.

У демографічних та економічних дослідженнях термін «міграція» вживають щодо таких актів переміщень у просторі, які пов'язані, по-перше, із перетином адміністративних меж населених пунктів, по-друге, зі зміною індивідом місця проживання назавжди чи на певний строк.

Класифікуючи міграції стосовно будь-якої країни, виділяють зовнішню (міждержавну) і внутрішню. До зовнішньої міграції відносять такий рух населення через державні кордони, який пов'язаний зі зміною місця проживання.

Зовнішня міграція за територіальним охопленням передбачає міжконтинентальні та внутрішньоконтинентальні переміщення. Зовнішня (міждержавна) міграція існує в різних формах: трудовій, сімейній, рекреаційній, туристичній та ін. Міждержавна міграція робочої сили в другій половині ХХ ст. стала важливою частиною процесу інтернаціоналізації міжнародного господарського життя. Трудовий потенціал як важливий фактор виробництва шукає свого найефективнішого використання не лише в межах національного господарства, але й у масштабах світової економіки. Зовнішня міграція має два види: еміграція — виїзд працездатного населення з країни перебування для довгострокового або постійного проживання в іншу країну; імміграція — в'їзд робочої сили в певну країну з-за кордону (на постійне або тривале проживання для навчання, працевлаштування або з метою втечі від дискримінації, переслідувань тощо).

Внутрішня міграція — це переміщення населення в межах однієї країни. Розрізняють міграції сільського та міського населення, міжміські міграції та міграції в межах сільської місцевості. Існують також міграції в межах окремих великих територіальних одиниць — області, економічного району, автономної республіки. У цих випадках міграції поділяють на внутрішньообласні та міжобласні, внутрішньорайонні та міжрайонні.

За тривалістю розрізняють постійні (безповоротні) та тимчасові (зворотні) міграції.

За правовою ознакою мігрантів поділяють на легальних, напівлегальних, нелегальних. Легальні мігранти перетинають міжнародні кордони на законних підставах, тобто мають візу на в'їзд на певний термін або, перебуваючи в інших країнах, продовжують термін її дії. Напівлегальні мігранти, маючи візу, прибувають до країни на законних підставах, але через певний час із різних причин відмовляються виїхати до своєї батьківщини й залишаються в країні перебування. Нелегальні мігранти виїжджають із країн постійного проживання, перетинають кордони держав без офіційного дозволу, тобто без візи на в'їзд.

За способом реалізації міграції поділяють на організовані та неорганізовані, індивідуальні. Перша здійснюється за допомогою й за участю державних і громадських органів, другі ж — силами й коштом самих мігрантів без матеріальної та організованої підтримки з боку будь-яких установ.

Міграція — явище не нове. Вона виникла з появою людства й має різні причини: зміна клімату, стихійні лиха, освоєння нових життєвих просторів, релігійні конфлікти, кочівництво скотарів, військові й колоніальні загарбання тощо. Становлення єдності світу призвело до того, що головною причиною міграції стає економічна доцільність. Серед економічних чинників зараз виділяють такі:

- прагнення зменшити витрати на виробництво за рахунок використання дешевої, порівняно з національною, іноземної робочої сили;
- залучення кваліфікованих працівників;
- доцільність транснаціональних корпорацій, що не тільки підвищує географічну мобільність робочої сили, але й вирівнює умови її застосування у світовому масштабі;
- розвиток засобів транспорту та зв'язку;
- дедалі активніша взаємодія виробничих, науково-технічних і культурних зв'язків;
- пошук кращих умов життя.

Згідно з дослідженнями ООН, міжнародна міграція у світі в останні роки становить близько 300 млн осіб на рік. Найбільше мігрантів проживає на території США, Німеччини, Росії.

Регіони, які зараз дають найбільшу частку мігрантів: країни Африки (Лівія, Судан, Ангола, Нігерія тощо), Азії (Сирія, Ірак, Афганістан, Пакистан, Бангладеш та ін.), Латинської Америки (Венесуела, Мексика тощо).

Будь-який міграційний акт відбувається під дією комплексу мотивів. Вони залежать від суб'єктивних та об'єктивних причин. Міграції відбуваються за особистим бажанням — кожен громадянин має право й можливість вибирати для себе місце проживання та праці, тобто задовольнити свої різноманітні потреби матеріального, професійно-кваліфікаційного й духовного характеру.

ОСНОВНІ МОТИВИ МІГРАЦІЙ НАСЕЛЕННЯ

Наведіть приклади прояву зазначених мотивів міграції населення.

ЧИННИКИ ВПЛИВУ МІГРАЦІЙ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇН-ЕКСПОРТЕРІВ І КРАЇН-ІМПОРТЕРІВ РОБОЧОЇ СИЛИ

Позитивні чинники	
для країни виїзду	для країни імпорту
<ul style="list-style-type: none"> • Відчуває зниження тиску надлишкових трудових ресурсів, які є в неї, і зменшення соціальної напруженості в країні. • Поповнює дохідну частину платіжного балансу за рахунок грошових переказів громадян, що працюють за кордоном. • Отримує значні вигоди за рахунок ввезення емігрантами матеріальних цінностей: грошових коштів, автомобілів, товарів тривалого користування тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> • За рахунок залучення імпортованої робочої сили відбувається зростання продуктивності праці. • Отримує економічні вигоди за рахунок професійних знань і досвіду імпортованих працівників.

<ul style="list-style-type: none"> • Отримує більш кваліфіковану робочу силу, яка повертається на батьківщину й використовує накопичені знання, досвід, грошові та матеріальні кошти для розвитку економіки країни 	<ul style="list-style-type: none"> • Отримує можливі скорочення купівлі за кордоном і, відповідно, світо • Підвищує конкурентоспроможність унаслідок зменшення витрат завдяки низькій ціні • Стимулює власне підприємство зайнятість за рахунок експорту товари й послуг • Виграє внаслідок впровадження соціальних програм • Покращує демографічну ситуацію, уповільнює загальний
---	---

Негативні чинники

для країни виїзду	для країни прибутку
<ul style="list-style-type: none"> • Втрачає (зазвичай кращу) частину своєї робочої сили, оскільки, як правило, країну залишають найбільш кваліфіковані працівники. Особливо страждають країни, що розвиваються, оскільки втрачають вкрай необхідні для розвитку найкращі кадри, на підготовку яких раніше були витрачені значні кошти. • У результаті постійного зростання еміграції зникає так званий «ефект віри» в розвиток економіки власної країни, що врешті-решт призводить до зниження рівня інвестицій в економіку цієї країни. <ul style="list-style-type: none"> • У результаті «відпливу умів» за межі національних кордонів посилюються й без того потужні позиції конкурентів у міжнародній торгівлі. • Не отримує певну частину національного доходу та податкових надходжень до бюджету 	<ul style="list-style-type: none"> • Отримує додатковий прибуток, що призводить до зростання економіки • Отримує елементи культурного спадку в суспільстві у вигляді кращих традицій, релігійного ґрунту, а також

Сьогодні міграційні процеси мають такі тенденції, що неухильно зростатимуть міграції з регіонів із високою кількістю населення до тих, де вона є невеликою, — Північної Америки, Європи, Австралії. Це призведе до спроб країн цих континентів зупинити переселення суворими законами для іммігрантів. Проте вони не зможуть змінити ситуацію, наслідком чого стане застосування сили західними країнами для захисту від мігрантів. Також міграційні процеси можуть використовувати окремі держави для дестабілізації ситуацій в окремих регіонах світу і досягнення певних політичних вигод.

Якою є роль міграції в сучасному світі?

4. Виклики сучасного світу

Сучасний світ мінливий, але загальні тенденції його розвитку демонструють існування глобальних проблем, спільних для всього людства.

Проте не всі підтримують цю мету. У світі набув поширення так званий антиглобалістський рух, що виступає проти сучасної цивілізації.

Антиглобалісти стали унікальним явищем сьогодення. Уперше частина людства виступає не проти якихось конкретних політичних або економічних рішень влади, а проти напрямку розвитку цивілізації.

Наприкінці 1960-х рр. вчені, занепокоєні гостротою накопичених суперечностей і проблем, які робили реальністю загрозу загибелі людства, уперше застосували щодо них поняття «глобальні проблеми». Глобальний характер їм надавали:

- загальнолюдський масштаб, тобто їх невирішеність створювала загрозу всьому людству;
- поширення на весь світ, усі його регіони та сфери;
- необхідність вирішення з використанням спільних зусиль усього людства. Глобальні проблеми без перебільшення мають планетарний характер, оскільки стосуються інтересів не лише окремих народів. Вони є надзвичайно динамічними, несвоєчасність їх розв'язання матиме катастрофічні наслідки. Усі глобальні проблеми пов'язані між собою, загальнолюдська сутність робить їх зрозумілими та актуальними для всіх країн.

У 1970-х рр. члени Римського клубу (громадської організації, яка однією з перших звернула увагу на питання, що загрожують існуванню людства) уперше визначили комплекс класичних глобальних проблем, до яких віднесли:

- запобігання війні, збереження миру та роззброєння;
- соціальний розвиток та економічне зростання у світі;
- подолання економічної відсталості, бідності та злиднів у країнах «третього світу»;
- раціональне використання природних ресурсів і збереження навколишнього середовища;
- здійснення активної демографічної політики.

У сучасному світі відчутною стала потреба оперативно визначати найбільш болючі та небезпечні тенденції в розвитку людства. Серед сучасних глобальних проблем вчені визначили три основні групи. До першої належать проблеми, пов'язані зі сферою міжнародних відносин, що відображають притаманні для них суперечності й об'єктивно потребують перетворень. Однією з найважливіших є проблема війни і миру. За останні 5,5 тис. років в історії людства відбулося понад 14 тис. війн. На цей період припадає лише 292 мирні роки, коли не відбувалося збройних конфліктів. Із початком глобалізації життєдіяльності людської спільноти, формуванням світового господарства й виникненням у цих умовах сил, що прагнули перерозподілу світу або встановлення світового панування, війни набули всесвітнього, глобального характеру. У XVII ст. лише на території Європи у війнах загинуло щонайменше 3,3 млн осіб, а у двох світових війнах XX ст. — понад 65 млн людей. У післявоєнних конфліктах і локальних війнах періоду «холодної війни», яких було більше 200, кількість загиблих становила понад 20 млн осіб.

Не менш небезпечною глобальною проблемою сьогодення став міжнародний тероризм. За даними ООН, теракти, викрадення, тортури, убивства здійснюють уряди, політичні, екстремістські рухи або воєнізовані групи, що перебувають під їхнім контролем (більш ніж у 40 країнах світу). Боротьба з тероризмом також вимагає об'єднання зусиль усієї світової спільноти, стимулювання нею дій щодо вирішення в окремих державах і регіонах культурних, національних, економічних, соціальних, політичних, релігійних та інших проблем.

До першої групи глобальних проблем належить також подолання економічної відсталості багатьох країн, що розвиваються. Сьогодні в країнах цієї групи існує чимало гострих соціально-економічних проблем, до яких у першу чергу відносять незадовільний стан охорони здоров'я, голод, відсталість у сфері освіти, безробіття, масову бідність, нестачу житла з елементарними зручностями тощо.

Друга група глобальних проблем охоплює сферу відносин особи й суспільства. Ці проблеми насамперед стосуються людини як біосоціальної істоти й безпосередньо пов'язані з її майбутнім. Без багатопланової роботи всієї людської спільноти вирішити їх неможливо.

ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ

Проблеми міжнародних відносин	Проблеми взаємовідносин особи й суспільства	Пр с
-------------------------------	---	---------

<ul style="list-style-type: none"> • Проблеми війни і миру. • Міжнародний тероризм. • Подолання економічної відсталості країн, що розвиваються. • Етнополітичні проблеми. • Мирне освоєння Космосу й багатств Світового океану 	<ul style="list-style-type: none"> • Демографічна проблема. • Наркотики. • Вразливі групи населення. • Нові види небезпек, викликані діяльністю людини. • Ліквідація небезпечних хвороб. • Захист духовного середовища та збереження культурної різноманітності людства 	<ul style="list-style-type: none"> •
---	---	---

Які заходи світового співтовариства щодо здійснення глобальних проблем сучасності вам відомі?

Доберіть назви до ілюстрацій на с. 168 і 169.

Серед другої групи глобальних проблем значну увагу дослідників привертає прискорене зростання кількості населення нашої планети, або демографічний вибух. Так, у 1800 р. кількість населення Землі становила 952 млн осіб, у 1900 р. — 1,66 млрд, у 1987 р. — 5 млрд, у 2000 р. — 6,12 млрд, а у 2100 р., за прогнозами, вона досягне 10,5 млрд.

Демографічна ситуація на нашій планеті ускладнюється також тим, що основний приріст її населення здійснюється в країнах, що розвиваються, де на початку XXI ст. живе 4/5 населення Землі. Однак унаслідок своєї економічної відсталості ці країни неспроможні забезпечити задовільні умови життя для свого населення.

Наркотики також перетворилися на одну із глобальних проблем сучасності. Вони стали однією з найбільш прибуткових форм міжнародної торгівлі. Сукупні прибутки налічують сотні мільярдів доларів і перевищують показники найбільших транснаціональних корпорацій. У країнах, що розвиваються, наркобізнес призводить до трансформації національних економік і впливає на політику. Зазвичай він поєднується з торгівлею зброєю й відіграє важливу роль у збройних конфліктах.

Україну сьогодні розглядають не лише як канал постачання наркотиків на Захід, але і як ринок їх збуту. Значна частина її населення, перш за все молодь, уражена цим злом. Незважаючи на боротьбу з поширенням наркотиків, за різними оцінками, лише 3—8% від загальної кількості вдається перехопити й знищити.

Однією з глобальних проблем, що виникла в сучасному світі, стали уразливі групи населення — молодь, біженці, мігранти та знедолені. Із молоддю пов'язують проблеми охорони дитинства, безпритульних і молоді в містах. Так, проблема молоді в містах пов'язана з тим, що через низьку якість життя, перенаселеність, проблеми з роботою та втрату ціннісних орієнтирів вона втягується у світ злочинності, проституції та наркоманії. Труднощі з отриманням освіти, медичного обслуговування, низькооплачувана праця викликають пригніченість, відчуженість, невдоволення, у результаті чого досить багато молоді обирає шлях насильства як засіб швидкого вирішення своїх проблем. Особливо гостро ця проблема постає в країнах, що розвиваються.

ЦІКАВО ЗНАТИ

Навіть збільшення температури на один градус (за Цельсієм) у планетарному масштабі призведе до того, що на середину XXI ст. відбудуться помітні зміни в циркуляції атмосфери й умовах зволоження ґрунтів. Через це суттєво перемістяться зони, придатні для землеробства та інших видів господарської діяльності. Як наслідок, міграції десятків мільйонів людей спричинять тяжкі соціальні наслідки і політичні потрясіння. Їхніми проявами стануть деградація навколишнього середовища, голод, деморалізація значної частини жителів Землі, зростання рівня дитячої смертності, безробіття тощо. Під час реалізації такого сценарію подальше існування людства опиниться під загрозою. Для того щоб цього не відбулося, необхідна ефективна й збалансована екологічна, енергетична та сировинна політика на національному, регіональному і глобальному рівнях.

Поясніть, чому зміну клімату вважають однією з найскладніших проблем сучасності?

До групи небезпечних глобальних проблем, зумовлених діяльністю людини, належать ті, що пов'язані з ядерною енергетикою, генною інженерією, та промислові аварії. Глобальний характер цих проблем засвідчує, що фактично весь світ відчув на собі наслідки аварій на атомних електростанціях в українському Чорнобилі та на японській «Фукусімі».

До третьої групи глобальних проблем належать ті, що пов'язані з відносинами людини й природи. Вони полягають у незбалансованості потреб життєдіяльності людини та можливостей навколишнього середовища. Найбільш важливою серед них сьогодні, як

і серед усіх глобальних проблем, на думку багатьох дослідників, є екологічна проблема. Саме екологічна небезпека становить найбільшу загрозу для існування людства. Природа вичерпала свої можливості самоочищення й не здатна подолати наслідки впливу людської діяльності на біосферу. У результаті цього небезпечного характеру набуло забруднення повітряного й водного простору, виснаження природних ресурсів, вимирання багатьох видів рослин і тварин, збідніння біологічних ресурсів загалом, скорочення невідновлюваного енергетичного потенціалу (вугілля, нафти, природного газу) тощо. При цьому ситуацію ускладнює нерівномірне використання ресурсів.

Вплив людини на природу суттєво змінює зовнішній вигляд планети. Лише в останній третині ХХ ст. на ній з'явилося понад 9 млн км² нових пустель. За останні 500 років людство знищило 2/3 всіх лісів на Землі. Особливо вчених турбує перспектива глобального потепління клімату нашої планети, пов'язана з так званим парниковим ефектом. Вони стверджують, що неконтрольований парниковий ефект може знищити людську цивілізацію впродовж 500 років.

Перелік глобальних проблем, які постають перед людством сьогодні, не є повним або завершеним. Розвиток суспільства спричинятиме повне або часткове розв'язання одних і виникнення інших проблем. Необхідно вчасно помічати появу нових проблем, які можуть поступово набути характеру глобальних, і визначати шляхи реагування на ці виклики. До цього часу людство недооцінювало серйозність глобальних проблем, що зробило деякі з них вкрай небезпечними.

Антиглобалісти основну критику спрямовують проти таких міжнародних структур, як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Світова організація торгівлі. Вони виступають також проти втілення в життя окремих міжнародних угод, які базуються на ідеології неолібералізму. Це, наприклад, Північноамериканська угода про вільну торгівлю, Шенгенська угода. Нападкам піддаються також міжнародні бізнес-альянси, компанії та уряди окремих країн.

Чим глобальні проблеми відрізняються від інших викликів, із якими стикаються людські спільноти?

ВИСНОВКИ

Наприкінці ХХ ст. прискорилися процеси глобалізації та інтеграції. Цьому сприяло багато чинників, але наслідки для людства ще залишаються незрозумілими.

Найуспішніший інтеграційний проект — це створення Європейського Союзу, який об'єднав 28 європейських держав.

У ХХІ ст. людство постало перед небаченим у світовій історії загостренням глобальних проблем. Вони стали важливим чинником розвитку людства, ігнорування якого матиме катастрофічні наслідки. Саме тому дослідники вивчають прояви глобальних проблем і намагаються визначити шляхи їх подолання.

ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

1. Що таке глобалізація?
2. Якими є причини й мотиви міграцій у сучасному світі?
3. Проведіть дискусію, яке місце посідає Україна в міграційних процесах світу.
4. Проаналізуйте за таблицею (с. 165) позитивні й негативні чинники впливу міграцій на розвиток країн виїзду та країн приймання. Які з них, на вашу думку, є найважливішими в кожній групі? Чому?
5. Охарактеризуйте місце України в загальноцивілізаційному процесі та її геополітичне становище.
6. Що таке глобальні проблеми? У чому полягає їхня сутність?
7. Охарактеризуйте глобальні проблеми сучасності. Наведіть приклади їх прояву.
8. Чи погоджуєтеся ви з твердженням, що для подолання глобальних проблем сучасності необхідна співпраця людства? Обґрунтуйте свою точку зору.
9. Робота в групах. Проаналізуйте розглянуті в темі три групи глобальних проблем сучасності. Скористайтеся планом та обговоріть у класі висновки, яких ви дійшли:
  - 1) У чому полягає важливість цієї групи проблем для розвитку людства?
  - 2) Які заходи здійснюють громадянськість, держава і світова спільнота щодо їх подолання?
  - 3) Які глобальні проблеми, на вашу думку, крім наведених, можна зарахувати до цієї групи? Обґрунтуйте свій вибір.
10. Підготуйте есе на тему «Яким я бачу місце України у світовому співтоваристві?».
11. Існують дві відмінні точки зору щодо майбутнього людства. Прибічники першої стверджують, що людство не зможе вирішити глобальні проблеми сучасності, і пророкують знищення сучасної цивілізації. Інші переконані, що людство знайде прийнятні шляхи вирішення глобальних проблем, а спільний пошук сприятиме об'єднанню народів і становленню якісно нової єдиної цивілізації. Якою є ваша позиція?

12. Поясніть гасла антиглобалістів: «Люди і планета, а не прибуток», «Планета Земля не продається».

13. Як ви розумієте висловлювання, використані як епіграфи до теми? Які завдання, на вашу думку, стають актуальними в ситуаціях, описаних у них?